

به نام خدا

نیازسنجی و طراحی آموزشی (کلیات و مفاهیم)

مؤلفان:

ام البنین کشاورز رودکی

حامد مغربی سینگ

مسعود نظرزاده

مهدی ولی نژاد

رضا ملکی

چاپ اول پاییز ۱۳۹۳

عنوان و نام پدیدآور	نیازسنجی و طراحی آموزشی (کلیات و مفاهیم)/ مولفان به ترتیب: ام‌البین کشاورز رودکی... [و دیگران]؛ [به سفارش] مؤسسه پارسا مبتکر گام اول، تهران: هوشمند تدبیر، ۱۳۹۳.
مشخصات نشر	۱۱۶ ص.
مشخصات ظاهری	شابک ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۷۴-۴۹-۱
شابک	۸۷۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	مولفان به ترتیب: ام‌البین کشاورز رودکی، حامد مغربی سینکی، مسعود نظرزاده، مهدی ولی‌نژاد، رضا ملکی.
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	نظام‌های آموزشی -- طرح و برنامه‌ریزی
موضوع	برنامه‌ریزی آموزشی -- ایران
موضوع	برنامه‌ریزی درسی -- ایران
موضوع	آموزش حین خدمت -- نیازسنجی
شناسه افزوده	کشاورز رودکی، ام‌البین، ۱۳۶۵ -
رده بندی کنگره	۶۲۹۳۸۷/۱۰۲۸LB
رده بندی دیویی	۳/۳۷۱
شماره کتابخانه ملی	۳۶۳۴۶۲۱

عنوان کتاب	نیازسنجی و طراحی آموزش
تألیف و گردآوری	ام‌البین کشاورز رودکی، حامد مغربی سینکی، مسعود نظرزاده
ویراستاری علمی	مهدی ولی‌نژاد، رضا ملکی
ویراستاری ادبی	محمد بلوچی انارکی، اسماء یوسفیان، بهناز خالقی شارمی
ناشر	سعد احمدی
همکار ناشر	هوشمند تدبیر
روابط عمومی	مؤسسه پارسا مبتکر گام اول
صفحه‌آرا	محمد بابارتیسی
طراح جلد	فهیمه یعقوبی
سال و نوبت چاپ	محمد کامور
شمارگان	۱۳۹۳ / اول
شابک	۵۰۰
قیمت	۹۷۸-۶۰۰-۷۲۷۴-۴۹-۱
آدرس دفتر نشر	۸۷۰۰۰ ریال
آدرس دفتر مؤسسه	خ سیدجمال الدین اسدآبادی، خ سی و یکم، خ آماج، پلاک ۱۷، طبقه ۲، واحد ۵ جنوبی، انتشارات هوشمند تدبیر
تلفن	میدان انقلاب، ضلع شمال غرب میدان، جنب بانک رفاه، پلاک ۵۹، طبقه ۲، واحد شرقی
وب سایت	۶۶۵۶۲۶۳۹-۶۶۵۶۲۰۴۴-۰۲۱
	www.parsamega.ir

۹	پیشگفتار.....
---	---------------

فصل اول: آموزش (اهداف و طبقه‌بندی)

۱۳	مقدمه.....
۱۳	تعریف آموزش.....
۱۴	تفاوت مفهوم «آموزش» با «پرورش» یا «تعلیم» با «تربیت».....
۱۵	انواع آموزش.....
۱۵	انواع آموزش به تعریف سازمان یونسکو.....
۱۵	آموزش رسمی.....
۱۶	آموزش غیررسمی.....
۱۶	آموزش مدیوم.....
۱۶	آموزش ضمنی.....
۱۷	پیشینه آموزش.....
۱۷	ضرورت و اهمیت آموزش و پرورش (تعلیم و تربیت).....
۱۸	فلسفه آموزش و پرورش (تعلیم و تربیت).....
۱۸	اهداف آموزشی.....
۱۸	نظریه‌های تعیین اهداف آموزشی.....
۱۹	منابع تعیین اهداف آموزشی.....
۲۰	طبقه‌بندی اهداف آموزشی بر اساس انواع یادگیری.....
۲۰	طبقه‌بندی اهداف آموزشی بر حسب زمان.....
۲۱	طبقه‌بندی اهداف آموزشی بلوم.....
۲۱	حوزه شناختی اهداف آموزشی.....
۲۲	سطوح حیطه شناختی.....
۲۴	دو نمونه از اهداف حیطه شناختی.....
۲۴	حوزه عاطفی اهداف آموزشی.....
۲۵	سطوح حیطه عاطفی.....
۲۷	دو نمونه از اهداف حیطه عاطفی.....
۲۷	حوزه روانی - حرکتی اهداف آموزش.....
۲۸	سطوح حیطه روانی - حرکتی.....
۲۹	دو نمونه از اهداف حیطه روانی - حرکتی.....

فصل دوم: فرایند آموزش

۳۵	مقدمه.....
----	------------

۳۵		مراحل اصلی فرایند آموزش
۳۸		مفهوم ارزشیابی
۴۰		مفهوم ارزشیابی در برنامه‌ریزی درسی و آموزش
۴۱		انواع ارزشیابی
۴۴		از عمده‌ترین ضعف‌های ارزشیابی در مراکز آموزشی ما

فصل سوم: نیازسنجی آموزشی (ضرورت، اهمیت و الزامات آن)

۴۷		مقدمه
۴۸		ضرورت نیازسنجی
۴۸		ضرورت و اهمیت نیازسنجی آموزشی در فرایند برنامه‌ریزی آموزشی
۵۰		ضرورت اقدام به نیازسنجی در آموزش و تربیت نیروی انسانی و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
۵۱		الزامات نیازسنجی مؤثر آموزشی
۵۱		در سازماندهی نیازها، اهداف و سیاست‌های سازمان را لحاظ نمایید

فصل چهارم: مفاهیم اولیه در نیازسنجی آموزشی

۵۵		مقدمه
۵۵		چشم‌انداز تاریخی
۵۶		مفهوم نیاز
۵۹		۱- طبقه بندی برادشاو
۶۰		۲) طبقه بندی بویدل
۶۰		۳) نیازهای آموزشی نگهداری و توسعه
۶۰		۴) نیازهای آموزشی فراکنشی و واکنشی
۶۱		۵) طبقه بندی نیازها از لحاظ توانایی تشخیص
۶۱		۶) طبقه بندی نیازها از لحاظ ضرورت و اهمیت
۶۱		نیازسنجی
۶۲		رویکردهای نیازسنجی

فصل پنجم: الگوها، فنون و روش‌های نیازسنجی آموزشی

۶۷		مقدمه
۶۷		الگوهای نیازسنجی آموزشی
۷۱		فنون نیازسنجی آموزشی
۷۲		برنامه‌ریزی و نیازسنجی بر اساس الگوی عناصر سازمانی (OEM)
۷۳		روش‌های نیازسنجی
۷۵		اهداف نیازسنجی
۷۶		اصول نیازسنجی

۷۸.....	روشهای تعیین نیازهای آموزشی
۷۹.....	استفاده از فنون پیمایشی

فصل ششم: طراحی آموزشی

۸۵.....	مقدمه
۸۵.....	طراحی آموزشی چیست؟
۸۵.....	سطوح طراحی نظام آموزشی
۸۶.....	مراحل طراحی آموزشی
۸۷.....	مراحل نگارش هدفهای آموزشی
۹۰.....	مرحله دوم: تحلیل و تعیین موقعیت آموزشی
۹۱.....	الف) فعالیتهای آموزشی
۹۳.....	ب) رابطه بین اهداف آموزشی
۹۳.....	ج) تعیین رفتار ورودی
۹۴.....	د) ارزشیابی تشخیصی
۹۴.....	ه) تعیین گروههای یاددهی - یادگیری
۹۵.....	مرحله سوم: تحلیل و تعیین محتوا، روش و وسایل آموزشی
۹۸.....	مرحله چهارم: تحلیل و تعیین نظام ارزشیابی

فصل هفتم: الگوهای طراحی آموزشی

۱۰۳.....	مقدمه
۱۰۳.....	طراحی آموزشی بر اساس الگوی اشور
۱۰۳.....	معرفی الگوی اشور
۱۰۴.....	مراحل الگوی اشور
۱۰۴.....	گام اول: تحلیل ویژگیهای یادگیرندگان
۱۰۵.....	گام دوم: بیان هدفهای آموزشی
۱۰۵.....	گام سوم: انتخاب روشها، رسانهها و مواد آموزشی
۱۰۶.....	گام چهارم: بهکارگیری رسانهها و مواد آموزشی
۱۰۷.....	گام پنجم: مشارکت یادگیرندگان
۱۰۷.....	گام ششم: ارزشیابی و بازنگری آموزشی
۱۰۸.....	یک نمونه طراحی آموزشی براساس الگوی اشور
۱۱۳.....	فهرست منابع و مآخذ

پیشگفتار

از موضوعاتی که در امر آموزش باید به آن توجه خاص مبذول داشت، موضوع مهم و اساسی نیازسنجی است که عدم توجه به آن یعنی نرسیدن به اهدافی که در برنامه ترسیم شده است. در همین راستا لازم است اشاره نمائیم که هدف از آموزش بر طرف کردن نیاز در زمینه‌های مختلف بوده و برای برطرف کردن نیاز، نخست لازم است آن را شناسایی نمائیم و این مهم با نیازسنجی حاصل می‌شود. آنچه که باید به آن علم داشت این است که از طریق فرایند نیازسنجی اهداف و مقاصد برنامه مورد شناسایی قرار می‌گیرند، اقدامات ضروری برای اجرای برنامه‌ها مشخص می‌شوند و همچنین نوع و میزان تلاشها و منابعی که برای دستیابی به هدفها باید مصرف شوند، تعیین می‌شوند. از سوی دیگر ذکر این نکته لازم است که اطلاعات حاصل از نیازسنجی، ماهیت و نوع برنامه‌ها را نیز مشخص می‌سازد. به عبارت دیگر براساس سنجش حاصله، برنامه‌های کوتاه مدت (ضروری) و یا برنامه‌های بلند مدت و آینده‌نگر تدوین می‌شوند. در تمامی نظامهای آموزشی، در مقابل خواسته‌ها و نیازهای متعدد و متنوع، امکانات و منابع انسانی و مادی محدودی وجود دارد و گذشته از این، زمان لازم برای تحقق تمامی نیازها وجود ندارد. یکی از اهداف اساسی اکثر فعالیتهای نیازسنجی، مشخص کردن اهداف و نیازها و همچنین درجه اهمیت آنها برای تهیه برنامه‌های عملی است. نیازسنجی به مدیران و برنامه‌ریزان کمک می‌کند تا در بین تمامی خواسته‌ها و نیازها، آن دسته‌ای را مورد توجه قرار دهند که از اولویت ویژه‌ای برخوردار بوده، منابع و امکانات نیز پاسخگوی آنها باشد. بنابراین می‌توان گفت نیازسنجی حداکثر استفاده از منابع موجود در جهت تحقق هدفهای مهم و با ارزش را امکانپذیر می‌سازد. تعیین نیازهای آموزشی اولین گام برنامه‌ریزی آموزشی و در واقع نخستین عامل ایجاد تضمین اثربخش کارکرد آموزش و بهسازی است که اگر به درستی انجام شود، مبنای عینی‌تری برای برنامه‌ریزی به عنوان نقشه اثربخشی فراهم خواهد شد و احتمال تطابق آن با نیازهای سازمان در حوزه‌های مختلف بوده و در نهایت اثربخشی آن افزایش خواهد یافت.

نیازسنجی در واقع فرایند جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات است که براساس آن نیازهای افراد، گروهها، سازمانها و جوامع مورد شناسایی قرار می‌گیرد. معمولاً هر برنامه آموزشی و درسی برای ایجاد تحول و تغییر در وضعیت موجود، طراحی و اجرا می‌شود. از این رو گام آغازین در فرایند برنامه‌ریزی، شناسایی هدفها یا نقاط مطلوب است. هدفها عموماً ریشه در نیازها داشته و لذا برای طراحی و اجرای برنامه‌های واقع‌بینانه و اثربخش، ضرورت دارد تا نیازها دقیقاً سنجیده و براساس نیازها، اهداف ویژه

برنامه تدوین شوند و سپس مجموعه اقدامات و وسایلی که به بهترین وجه نیازها را محقق می‌سازند، پیش‌بینی شوند. شناخت و تحلیل اثربخش نیازهای آموزشی، پیش‌نیاز یک سیستم آموزشی موفق است. آموزش گران است و فقط باید موقعی ارائه شود که اولاً پاسخی به یک نیاز شناخته شده باشد و ثانیاً بهترین راه حل برای مشکلاتی باشد که از آن طریق قابل حل‌اند. فعالیتهای آموزشی که بدون توجه به این شرایط طراحی و اجرا شوند در واقع نوعی اتلاف منابع ارزشمند خواهد بود. لذا نیازسنجی آموزشی مناسب برای به حداکثر رساندن اثربخشی و کارایی امری اجتناب ناپذیر است.

با مد نظر قرار دادن آنچه که بیان شد، در این اثر تلاش بر آن بوده است تا با توجه با اهمیت و ضرورت نیازسنجی، آنرا از ابعاد گوناگون بررسی اجمالی کرده و اشاره‌ای نیز به طراحی آموزشی و نمونه‌هایی از آن داشته باشیم. البته باید اشاره داشت که طراحی آموزشی مناسب یکی از محصولات اساسی نیازسنجی صحیح و درست است که در صورت اجرای دقیق می‌تواند بسیاری از نیازهای آموزشی را مرتفع سازد.

در خاتمه بر خود لازم می‌دانیم از تمامی بزرگوارانی که ما را در گردآوری، تنظیم و تألیف مطالب کتاب حاضر یاری کرده‌اند، به ویژه استادان گران‌قدر آقایان دکتر عباس عباسپور، دکتر اسماعیل زارعی زوارکی و دکتر حسن ملکی تقدیر و تشکر نمائیم. از جناب آقای ناصر مغربی سینکی، سرکار خانم سحر قانع و همچنین سرکارخانم مریم قاسمی که زحمت بازخوانی محتوای کتاب را عهده‌دار شدند نیز سپاسگزاریم. باشد که این اثر مورد استفاده استادان، دانشجویان و پژوهشگران گرامی قرار بگیرد و از آنان درخواست می‌شود تا انتقادات و پیشنهادهای سازنده خود را در زمینه محتوای کتاب که قطع به یقین راه‌گشای مؤلفان در راستای تصحیح، ویرایش و تکمیل مطالب کتاب حاضر خواهد بود، از طریق پست الکترونیکی (Hamedmaghrebi92@gmail.com) به مؤلفان ارائه دهند.

با تشکر و آرزوی توفیق روز افزون

مؤلفان

پاییز ۱۳۹۳